

Bevezetés

2024-ben lesz 140 éve, hogy megszületett Otto Rank (1884–1939), a klasszikus pszichoanalízis történetének sokat vitatott, ellentmondásos alakja. Mivel a mozgalom korai periódusának szereplői közé tartozik, felmerülhet az olvasóban, hogy az évfordulón túl mi indokolhatja azt, hogy folyóiratunk tematikus számmal emlékezik meg róla 2023-ban. Az egyik ok, hogy a közelmúltban elindult Ferenczi Sándor műveinek összkiadása magyar nyelven az Oriold és Társai Kiadó gondozásában. Rank Ferenczi közeli barátja és munkatársa volt az 1920-as évek elején, ami egy közös mű, *A pszichoanalízis fejlődési céljai* megszületéséhez vezetett 1924-ben, száz esztendővel ezelőtt. Ezt az írást a Ferenczi-sorozat 2024-ben megjelenő, negyedik kötetében találhatók¹; úgy véljük, hogy Ferenczi kapcsán is fontos, hogy szerzőtársa, aki nagy hatással volt gondolkodására – ennek Ferenczi hangot is adott írásaiban – ismertebbé váljon a hazai szakmai közeg számára. Ranktól ez idáig csak *A születés traumája* című könyv látott napvilágot magyarul 2017-ben.² Ez a könyv sokban kapcsolódik Ferenczi és Rank együttműködéséhez; a közös műben kifejtett gondolatokat ugyanis a két szerző egyéni munkáiban is továbbfejlesztette a maga szájíze szerint. Ez a mű Ferenczinél a *Thalassa*, vagy más néven a *Katasztrófák a nemi működés fejlődésében*³, Ranknál pedig *A születés traumája* lett.

A pszichoanalízis fejlődési céljai két fontos koncepciót igyekezett bevezetni a korabeli pszichoanalitikus gondolkodásba. Az egyik az, hogy léteznek olyan neurózisok, amelyek a pszichoszexuális fejlődés Ödipusz-komplexust megelőző – Rank kifejezésével preödipális – szakaszaiból származnak, tehát kialakulásukban nem az apa, hanem az anya-gyerek kapcsolat játszik főszerepet. Mivel ebben az időszakban a verbális nyelv szerepe még nem olyan kiemelkedő, mint az ödipális időszakban, ezért a klasszikus, verbális, értelmezésre épülő pszichoanalitikus technika Rank és Ferenczi szerint nem túl hatékony eszköz azok kezelésére. Ezért ebben az írásban megteremtik annak az alapjait, amit ma kapcsolati pszichoanalízisnek nevezünk, amely az interszjektív érzelmi tapasztalatra helyezi a hangsúlyt a terápiás folyamatban. Rank és Ferenczi ezen elgondolása egyúttal azt is jelenti, hogy az Ödipusz-konfliktus,

¹ Ferenczi Sándor – Otto Rank: *A pszichoanalízis fejlődési céljai*. In: *A pszichoanalízis fejlődési céljai* (1920–1924). *Ferenczi Sándor összes művei, 4. kötet* (369-422). Szerk. és sajtó alá r. Kiss Tibor Cece, Kóváry Zoltán és Papp Barbara. Budapest: Oriold és Társai, 2024.

² Otto Rank: *A születés traumája*. Fordította Frigyes Júlia. Budapest: Oriold és Társai, 2017.

³ Ferenczi Sándor: *Katasztrófák a nemi működés fejlődésében*. Fordította Kovács Vilma. Budapest: Filum Kiadó, 1997/1927.

Freud fő felfedezése, ami életművének sarokköve, másodlagos jelentőségű a korai anya-gyerek kapcsolat hatásaihoz képest. Freud kezdeti támogatását követően (hiszen két kedvenc tanítványáról, a Bécs-Budapest „tengely” fő képviselőiről volt szó), részben a pszichoanalízis nagy hatalmú berlini és londoni alakjai, Karl Abraham és Ernest Jones hatására Ferenczi és Rank újításai ellen foglalt állást, és elvárta, hogy renegát követői visszatérjenek a „hivatalos” állásponthez a tudattalannal, a neurózissal és a terápiával kapcsolatban.⁴ Ferenczi visszalépett, megtagadva Rankot Freud kedvéért, Rank azonban kitartott amellett, amit a saját igazságának tartott. Ennek nyomán az 1924-et követő években elszakadt a pszichoanalízistől és önálló útra lépett, aminek jelentőségével és értékével kapcsolatban megoszlanak a vélemények.

A törést végeredményben nem *A pszichoanalízis fejlődési céljai*, hanem *A születés traumája* eredményezte. Ebben a részint zseniális, de szertelen, időnként nehezen követhető könyvben (a szerző korántsem volt Freudhoz hasonló stilisztá) Rank szinte monomániás egyhangúsággal mutatja ki a születés traumájának meghatározó szerepét a neurotikus tünetek és álmok létrejöttében, a terápiás kapcsolatban, de emellett részletesen szól olyan területekről is, mint a mitológia, a vallás, az irodalom, a filozófia. Ez nem véletlen; ő volt ugyanis az első olyan analitikus, aki nem orvosi, hanem bölcsészdoktori végzettséggel rendelkezett, ahogy mondani szokás, „laikus” analitikus volt. Munkásságának kezdeti időszakában ezért a fő feladata a pszichoanalízis és a szellemtudományok (*Geisteswissenschaften*) közti kapcsolat kutatása volt, amelynek eredményeit meghatározó könyvei (pl. a *Der Mythos von der Geburt des Helden*, vagyis „A hős születésének mítosza”⁵) mellett az általa szerkesztett *Imago* folyóiratban közölte. Ez a lap lett a pszichoanalízis nem klinikai jellegű alkalmazásának ös-fóruma; erre utal folyóiratunk, az *Imágó Budapest* neve is.

Rank karrierjének története egészen egyedülálló. Pályafutásának első két évtizede alatt a pszichoanalízis egyik legfontosabb alakja volt, a Titkos Bizottság tagja, Freud „fogadott” fia, nemzetközileg elismert szerző és szakember. Emigrációját követően azonban neve lassan feledésbe merült (legalábbis pszichoanalitikus körökben), és csak halála után mintegy harminc évvel kezdtek újra számottevő mértékben foglalkozni szellemi hagyatékával. Már a Freuddal való kapcsolata sem hétköznapi módon alakul ki; a 21 éves fiatalember *Der Künstler* („A művész”) című írását orvosa, Alfred Adler mutatja meg Freudnak 1905-ben, aki felismeri a fiatalember zsenijét, saját pénzén kitaníttatja, alkalmazza. Az évek során rendkívül szoros apa-fiú viszony alakult ki köztük, ezért is volt olyan fájdalmas mindkettőjük számára a szakítás. Az akkor negyvenéves Rank nem volt hajlandó belátni *A születés traumájának* hibáit, ami hosszú távon azt eredményezte, hogy a pszichoanalízis világában „persona non grata” lett, nem idézték, az általa kiképzett analitikusokat arra kényszerítették, hogy újra analizáltassák magukat.⁶ A nagyhatalmú Ernest Jones Rank elhajlását magyarázandó

⁴ Bókay Antal: Utak és útelágazások Ferenczi gondolkodásában 1923-24-ben. In: Erős Ferenc, Lénárd Kata, Bókay Antal (szerk.), *Typus Budapestiensis. Tanulmányok a pszichoanalízis budapesti iskolájának történetéről és hatásáról* (79-105). Budapest: Thalassa Alapítvány, Pólya Kiadó, 2008.

⁵ A *Der Mythos von der Geburt des Helden*, azaz „A hős születésének mítosza”, amit Rank 1909-ben, azaz mindössze huszonöt évesen publikált, nagy hatással volt Jung-ra és Róheim Gézára, később pedig a jelentős mítoszkutató Joseph Campbellre is. Ezen felül ez volt az első pszichoanalitikus mű, amelyben felbukkant a születés témája.

⁶ James Lieberman: *Acts of Will. The Life and Work of Otto Rank*. New York & London: Routledge, 1985.

elmebetegséggel vádolta meg a renegát analitikust, akárcsak Ferenczit pár évvel később. Megindul a pszichoanalízis történetének „sztálinista újraírása”, ahogy később Ferenczi kapcsán Erich Fromm fogalmazott⁷. Rank Párizsba, majd New Yorkba költözött, és mivel akkoriban az USA már kezd pszichoanalitikus nagyhatalom lenni, szakmailag viszonylag marginalizálódva halt meg 1939-ben allergiás rohamban, mindössze 55 évesen, nem sokkal Freud halálát követően.⁸ Ebben az olvasatban, „a pszichoanalízisen innen” perspektívájából nézve Rank története bukástörténet.

A ranki életmű „pszichoanalízisen túl” perspektívája azonban egy egészen más narratívát eredményez. A Freudtól való elszakadását követően Rank revideálta a születési trauma elméletét, és a szeparáció-individuáció teóriájává alakította át azt, negyven évvel Margaret Mahler elgondolásait megelőzően, amit a pszichoanalízis a mai napig nem ismert el. 1929 és 1939 között nagyhatású könyveket írt, olyanokat, mint a *Will Therapy*⁹ vagy az *Art and Artist*¹⁰, terápiázott (nem is akárcsak, például Henry Miller vagy Anaïs Nin írókat), előadásokat tartott és oktatott Amerikában. Jelentős befolyást gyakorolt amerikai pszichológusok egy csoportjára, akik a pszichoanalízis és a behaviorizmus mellett a harmadik út lehetőségét keresték; a legjelentősebb közülük Carl Rogers volt, aki később minden idők egyik legjelentősebb terapeutája, a humanisztikus pszichológiai mozgalom vezéralakja lett.¹¹ A *Will Therapy* olvasása közben az embernek olyan érzése van, mintha Rogerst olvasna: a terápia legfőbb hatótényezője Rank szerint a kapcsolat, a terapeutának emberileg kell alkalmassá válnia egy ilyen kapcsolatra (terapeuta-változók!), a terápiának nem a múlt feltárásával, hanem az „itt-és-most”-tal kell foglalkoznia. A terápia legfőbb célja, hogy felszabadítsa a páciens „kreatív akarát”, ami önmaga megteremtését eredményezi (önaktualizáció!); e folyamat során nincs olyan általános személyiség- és neurózis-elmélet vagy terápiás technika, ami mindenkinek az esetében egyöntetűen használható. Rank végül már a medikalizáló „terápia” kifejezést is elhagyja, és „a segítség filozófiájáról” beszél.¹² Gondolatainak alkalmazói között Rogers mellett ott van a róla egyébként kritikusan nyilatkozó Erich Fromm, egyik kiképzettje, Harry Bone pedig a '30-as évek végén megismerteti tanait egy fiatalemberrel, Rollo May-jel. May volt az, aki Rank (illetve Kierkegaard és Tillich) hatására a '60-as évek elején létrehozza az amerikai egzisztenciális-humanisztikus pszichológia iskoláját, amiben olyanok támogatták, mint Rogers vagy Abraham Maslow. May tanítványa volt napjaink egyik legismertebb terapeutája, Irvin D. Yalom, aki munkáiban elismerően nyilatkozik Rank elgondolásairól.¹³ May-jel párhuzamosan egy amerikai jungiánus szerző, Ira Progoff is meghatározó elméletalkotóként utalt Rankra, Freud, Jung és Adler mellé helyezve őt.¹⁴

⁷ Erich Fromm: Pszichoanalízis: tudomány vagy párhúség? Fordította Vajda Róza. *Thalassa*, 1991, 2(1): 98-104.

⁸ Lieberman, i. m.

⁹ Otto Rank: *Will Therapy/Truth and Reality*. New York: Alfred A. Knopf, 1929-31/1968.

¹⁰ Otto Rank: *Art and Artist. Creative Urge and Personality Development*. New York: W.W. Norton & Co., 1932/1989.

¹¹ Lieberman, i. m.

¹² Robert Kramer: *The Birth of Relationship Therapy. Carl Rogers Meets Otto Rank*. Berlin: Psychosocial-Verlag, 2019.

¹³ Kőváry Zoltán: *Bevezetés az egzisztenciális pszichológiába*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2022.

¹⁴ Ira Progoff: *The Death and Rebirth of Psychology*. New York: McGraw-Hill Company, 1956.

A történet azonban itt nem ér véget. 1973-ban megjelent egy könyv, ami óriási sikert aratott és Pulitzer díjat nyert; a szerzőt Ernest Beckernek hívják, a kötet címe pedig *The Denial of Death*, azaz „A halál tagadása”.¹⁵ E mélyen egzisztenciális ihletésű könyvben Becker kimutatta Rank, és az egzisztencialista filozófiát megalapozó dán bölcsele, Søren Kierkegaard gondolkodásának hasonlóságait (Rankra hatással volt Kierkegaard). Ezzel megindult a Rank-renaisszánsz, és az 1970-es évektől olyan szerzők foglalkoztak alakjával és jelentőségével, mint Robert Stolorow és George Atwood¹⁶, Paul Roazen¹⁷ és James Lieberman. A transzperszonális terapeuta Stanislav Grof „perinatális mátrixok” elméletében¹⁸ abból indul ki, hogy a freudi és a jungi mellett létezik ranki, perinatális tudattalan, amelynek szintjét a pszichedelikus terápiákon résztvevők egy idő után szükségszerűen elérik. Az '90-es években Becker munkájára építve három amerikai szociálpszichológus, Sheldon Solomon, Jeff Greenberg és Tom Pyszczynski megalapította a Terror Management Elmélet (TMT) elnevezésű irányzatot¹⁹, amire manapság már empirikus kutatások százai épülnek. (Magyarországon az elmélet nagyhatású propagálója Hankiss Elemér²⁰ volt.) A 2000-es évek első évtizedében különböző hatások eredőjeként elindult az egzisztenciális pszichológia renaisszánsza, aminek egyik fő iskolája, a már említett amerikai egzisztenciál-humanisztikus irányzat nem jött volna létre Rank nélkül. Az irányzat mai vezetője, Kirk Schneider előszeretettel hivatkozik Rankra, legújabb, 2023 novemberében megjelent cikkének címe „Recasting psychoanalysis in existential terms. The lasting legacy of Otto Rank”²¹, azaz „A pszichoanalízis átdolgozása egzisztenciális fogalmakkal. Otto Rank maradandó öröksége” Az amerikai *Existential-Humanistic Institute* rendezésében került sor tavaly az első nemzetközi Otto Rank-konferenciára, amelynek szervezésében nagy szerepet vállalt számunk egyik szerzője, a kortárs Rank-kutatás meghatározó alakja, a Budapesten élő, magyar származású Robert Kramer. Kramer olyan jelentősnek tartja az egyre erősödő Rank-renaisszánszot, hogy úgy véli, míg a 20. század pszichológiai szempontból Freud évszázada volt, a 21. század Otto Rank százada lesz. A „pszichoanalízisen túlról” nézve Rank története tehát korántsem bukástörténet.

Az *Imágó Budapest* jelen számát Otto Rank gazdag, ellentmondásoktól sem mentes életművének szenteltük, azzal a céllal, hogy a hazai olvasók képet kapjanak a pszichoanalízis ezen sajátos képviselőjének jelentőségéről. Peter Rudnytsky (akárcsak a mostani szám egyik szerkesztője, Bókay Antal) a „pszichoanalízisen innen” perspektíva képviselője. Rudnytsky „Rank újraolvasása” című tanulmányában azt állítja, hogy az „átmeneti”, 1924-27 közötti időszakban, amikor Rank már nem volt a

¹⁵ Ernest Becker: *The Denial of Death*. New York: The Free Press, 1973.

¹⁶ Robert D. Stolorow – George E. Atwood: *Faces in a Cloud. Subjectivity in Personality Theory*. Northvale, NJ: Jason Aronson, 1979.

¹⁷ Paul Roazen: *Freud and His Followers*. New York: New York University, 1984.

¹⁸ Stanislav Grof: *Realms of the Human Unconscious. Observations From LSD Research*. New York: The Viking Press, 1975.

¹⁹ Sheldon Solomon, Jeff Greenberg, Tom Pyszczynski: *The Worm at the Core. The Role of Death in Life*. London: Penguin Books, 2015.

²⁰ Hankiss Elemér: *Az emberi kaland*. Budapest: Helikon Kiadó, 2014.

²¹ Kirk J. Schneider: Recasting Psychoanalysis in Existential Terms. *Psychology Today*, 2023. nov. 17.

<https://www.psychologytoday.com/us/blog/awakening-to-awe/202311/recasting-psychoanalysis-in-existential-terms>. Letöltve: 2024. 01. 19.

freudi ortodoxia híve, de még nem alakította ki – a Rudnytsky által kritikusan szemlélt – akarat-terápiáját, akkor gyakorlatilag az első tárgykapcsolat-elméleti szerzővé vált, és olyan kényes egyensúlyt alakított ki, amit hamarosan elvesztett. Rudnytsky erre az intermezzóra fókuszálva javasolja Rank újraolvasását a kortárs pszichoanalízis szemszögéből.

Jelen számunk másik szerkesztője, Kőváry Zoltán ezzel szemben „a pszichoanalízisen túl” nézőpontját képviselve inkább az egzisztenciális és humanisztikus pszichológiák előfutárát és első képviselőjét látja Otto Rankban. „Az óriások vállán állva: Otto Rank jelentősége a dinamikus pszichológia fejlődésében” című átfogó tanulmány Rank életének és munkásságának alakulását igyekszik részletesen bemutatni, kitérve annak freudi és posztfreudi szakaszaira. Az írás nagy hangsúlyt fektet a Rank által egzisztenciális jelentőségűnek látott kreativitás témájára és annak pszichobiográfiai kutatási lehetőségeire. Jelen kontextusban ez annak a vizsgálatát jelenti, hogy a Freuddal való konfliktus mint határhelyzet megtapasztalása és „elsajátítása” (Jaspers)²² hogyan eredményezte Rank számára a benne lehetséges egzisztencia megragadását és kibontakozását saját maga megteremtése nyomán, amit ő a kreativitás elsődleges funkciójának tartott.

Bókay Antal már korábban is foglalkozott azokkal az eseményekkel és jelenségekkel, amelyek *A pszichoanalízis fejlődési céljai*, *A születés traumája* és részben a *Thalassa* megjelenése kapcsán bontakoztak ki a pszichoanalízis táborában.²³ „Otto Rank kudarcos háborúja: az 1924-es pszichoanalitikus vita tanulságai” című tanulmánya ezeknek az eseményeknek a történeti, elméleti, szellemi jelentőségét boncolja tovább, és míg korábbi írásának középpontjában inkább Ferenczi állott, most – érthető okokból – elsősorban Rank szerepét, attitűdjeit, megnyilvánulásait vizsgálja. A szerző egyetért Peter Rudnytskyvel, miszerint Rank és a pszichoanalízis kapcsolatának e végső szakasza tragikus fejezete a lélekelemzés történetének. Ennek hátterében Bókay azt sejtí, hogy Ranknak igencsak grandiózus tervei voltak a születési trauma elméletével, amelyben „átfogó, a teljes pszichoanalitikus rendszerre kiterjedő metapszichológiai pozíciót vázolt, a könyvben még kimondatlanul, az 1924 végén írt levelekben már kimondottan azzal a szándékkal, hogy leváltja, újrírja a pszichoanalízis addigi, Freud által negyedszázad alatt megfogalmazott” elveit. Mivel Freud, a Bizottság majd Ferenczi részéről ez ellenállásba ütközött, és Rank nem volt hajlandó kompromisszumokat kötni, saját magának is meg kellett élnie egy újabb „születési traumát”. Talán nem véletlenül fogalmazott úgy később, hogy életünk szeparációk sorozata, amelynek a születési trauma csak az első kiadása.

Robert Kramer a kortárs Rank-kutatás meghatározó alakja, aki számos cikk és könyv megjelentetésével járult hozzá Rank jelentőségének tisztázásához. Ő rendezte sajtó alá Rank és Freud levelezését²⁴, illetve Rank amerikai előadásait, amihez Rollo May írt előszót²⁵. Pár éve Kramer egy önálló kötetet szánt Rank és Rogers szellemi

²² Karl Jaspers: *Mi az ember?* Ford. ifj. Kőrös László. Budapest: Katalizátor Könyvkiadó, 2008.

²³ Bókay, i. m.

²⁴ James Lieberman – Robert Kramer (eds.): *The Letters of Sigmund Freud and Otto Rank. Inside Psychoanalysis*. Baltimore, ML: The Johns Hopkins University Press, 2012.

²⁵ Otto Rank: *The Psychology of Difference. The American Lectures*. Princeton: Princeton University Press, 1996.

kapcsolata bemutatásának²⁶; jelen cikkében („Az egzisztenciális tudattalan felfedezése”) ezt a nézőpontot alkalmazva mutatja be Rollo May találkozását Rank életművével, ami aztán az amerikai egzisztenciál-humanisztikus irányzat megszületését eredményezte. Robert Kramer írása sokban támaszkodik Robert Abzug nemrég megjelent May-életrajzára²⁷, amelynek jelentősége, hogy May Abzugra hagyta naplóját, és megengedte, hogy halála után azokat felhasználja. Erre korábbi Rollo May-kutatóknak nem volt lehetősége. Kramer írása Rank mellett párhuzamosan May életébe és munkásságába is bepillantást enged, ami azért is fontos, mert May (aki egyébként a Ferenczi-tanítvány Clara Thompson intézetében, a New York-i William Alanson White Institute-ban lett pszichoanalitikus) Magyarországon Rankhoz hasonlóan kevésbé ismert szerző.

Számunk angol nyelvű tanulmányának, a „Projective Identification, Empathy, and the Analytic Work”-nek a szerzője Marcelo D. Gomes amerikai gyakorló pszichoanalitikus. Írásának középpontjában a Melanie Klein által bevezetett – ám egyesek szerint először a tragikus sorsú Viktor Tausk²⁸ által megfogalmazott – pszichés folyamat, a projektív identifikáció áll. Cikkében Gomes olyan jelentős pszichoanalitikus szerzők projektív identifikációval kapcsolatos elméleteit elemzi és hasonlítja össze, mint Melanie Klein, Wilfred Bion, Thomas Ogden vagy Sheldon Cashdan, rámutatva, hogy a pszichoanalízis fejlődése során folyamatosan bővülő fogalmak „lehetővé tették számunkra, hogy nagyobb betekintést nyerjünk az emberi pszichikum összetettségébe, új perspektívákat nyújtva az analitikus tapasztalatok kezeléséhez”.

Horváth Lajos számos korábbi cikkében foglalkozott már különféle jelenségek, pszichoanalitikus fogalmak fenomenológiai szempontú értelmezésével. Jelen írása, az „Újraélelt trauma és visszafantáziálás a retroaktivitás fenomenológiájának tükrében” ugyan elsősorban a freudi trauma-fogalmat elemzi a fenomenológia segítségével, de köztudott, hogy a trauma a későbbi Ferenczi-féle pszichoanalízisben²⁹ és Rank önálló munkásságának kialakulásában³⁰ is szerepet játszott. A különbség az, hogy Freudnál és Ferenczinél a trauma akcidentális jellegű, míg Rank azt ontológiai jelentőségűnek látja. A születés, a világra jövés önmagában és következményeit nézve elkerülhetetlenül traumatikus jelenség, némileg a heideggeri „belevettséghez” hasonlóan, amely „a kiszolgáltatottság fakticitására utal”³¹.

Az „Archívum” -rovatban két Otto Rank-tanulmány kapott helyet, amelyek *A születés traumáját* leszámítva az első magyar nyelven megjelent Rank-szövegeknek tekinthetők. „A »színjáték« a *Hamlet*ben: Adalék a költészet elemzéséhez és

²⁶ Kramer, i. m.

²⁷ Robert Abzug: *Psyche and Soul in America. The Spiritual Odyssey of Rollo May*. New York: Oxford University Press, 2021.

²⁸ Tauskról magyar nyelven lásd Neil Hertz: Freud és a homokember. In: Bókay Antal – Erős Ferenc (szerk.), *Pszichoanalízis és irodalomtudomány* (367-384). Budapest: Filum Kiadó, 1998.

²⁹ Ferenczi Sándor: A trauma a pszichoanalízisben (1933). In: uő: *Technikai írások* (112-120). Budapest: Animula Kiadó, 2007.

³⁰ Nehéz attól a benyomástól szabadulni, hogy *A születés traumája* német címe, a *Das Trauma der Geburt* lényegében a megfordítása Friedrich Nietzsche első könyve címének, a *Geburt der Tragödie*-nek („A tragédia születése”), már amennyiben a trauma és a tragédia egymással rokonítható fogalmak. Rank Nietzsche minden idők legnagyobb pszichológusának tartotta.

³¹ Martin Heidegger: *Lét és idő*. Fordította Vajda Mihály et al. Budapest: Gondolat Kiadó, 1989/1927, 271.

dinamikus megértéséhez” még „a pszichoanalízisen innen” született, 1915-ben. Shakespeare *Hamletje* (sőt az egész shakespeare-i életmű)³² a pszichoanalízis kedvelt témái közé tartozott: írt róla Freud, Ernest Jones és később Jacques Lacan is. Rank a szövegben a drámában található színjáték-jelentre koncentrált, kimutatva, hogy „Hamlet a »színjátékban« nemcsak saját apja meggyilkolását játszatja el, és azonosulva a gyilkossal, kiiktatja anyja mellől jelenlegi vetélytársát is, hanem szülei szexuális aktusát is látja ebben, és ugyanezen azonosulás alapján a kiiktatott apa szerepét is eljátssza”. Rank emellett egy érdekes „pszichobiográfiai” aspektust is beemel, mégpedig a szerzőnek, a színészként is tevékeny Shakespeare-nek a színjátszáshoz való viszonyát, arra utalva, hogy „Shakespeare ebben öntudatlanul is vallomást tett arról, hogy a színművészet sok mindent pótoltt abból, amit ő az életben nem tudott megtenni”, ahogyan „Hamlet számára is a színjátéknak kell pótolnia azokat a cselekedeteket, amelyeket erős belső gátlásai miatt nem tud végrehajtani”.

Az 1918-as „Túl a pszichoanalízisen” a címében is mutatja, hogy nem csak a Freuddal való szakítás, hanem már a Rudnytsky által „átmenetinek” (1923-27) nevezett időszak után született. Az írásban Rank kritikusan viszonyul a freudi, biológiai alapú szexualitás-elmélethez, amellyel Freud – „materialista” szemszögből – levezetni vélt olyan jelenségeket, mint a szerelem vagy a szorongás. Márpedig „mindezek az emberi jelenségek, amelyek a tisztán biológiai működésekre ráépülnek”, mondja Rank, „a fejlődés egy meghatározott pillanatától kezdve” a biológiától relatíve független „saját életre és saját jelentőségre tesznek szert”. Rank szerint a freudi nézőpont ezért olyan módosításra szorul, „amelyet csak a *filozófiai* reflexió kínálhat”, így „a pszichikumot csak fenomenológiai alapon kell megérteni”, nem természettudományosan. Egyébként érdekes, hogy Ranktól függetlenül jutott ugyanerre a következtetésre Ludwig Binswanger is, egy másik egzisztenciális irányzat, a daseinanalízis megalapítója, aki meglepő módon ennek ellenére jó kapcsolatban maradt Freuddal³³. Rank és Binswanger szellemi kapcsolatára a „romantikus tudomány” kifejezéssel utalt Martin Halliwell, aki azt hangsúlyozta, hogy mind a két szerző egzisztenciális irányba fejlesztette tovább Freud pszichoanalízisét³⁴.

Pléh Csaba „Az *action gratuite* mint kihívás a pszichológus számára” című írása 20. századi francia írók, André Gide és Albert Camus munkásságában vizsgálja a jelenséget. Pléh arra a következtetésre jut, hogy pszichológiai szempontból nem létezik motiválatlan cselekvés, ám a koncepciót ettől függetlenül fontosnak kell tartanunk, hiszen az abban kifejezésre jutó „intellektuális lázadás és az ezzel kapcsolatos művészi kísérletezés az ember önképét formáló fontos kulturális kirándulás volt, mely máig befolyásolja önképünket”.

Végezetül a „Recenzió” rovatban olvasható a *Magyar Daseinanalitikai Egyesület* elnökének, Krékits Józsefnek a kritikája jelen sorok szerzőjének könyvéről. A kötet – amely egyébként Rankkal is részletesen foglalkozik – *Bevezetés az egzisztenciális*

³² Margaret Ann Fritzpatrick Hanley: Shakespeare and Psychoanalysis. In: Alain de Mjolla (ed.), *International Dictionary of Psychoanalysis* (1597-1598). Detroit, MI: Thomson & Gale, 2005.

³³ Lubinszky Mária: Lételemzés és pszichoanalízis. Ludwig Binswanger és Sigmund Freud kapcsolata. In: Kövály Zoltán (szerk.), *Egzisztenciális pszichológia egykor és ma* (93-104). Budapest: Oriold és Társai, 2019.

³⁴ Martin Halliwell: *Romantic Science and the Experience of the Self. Transatlantic Crosscurrents from William James to Oliver Sacks*. Aldershot: Ashgate, 1999.

pszichológiába. Történet, elmélet és alkalmazás címmel látott napvilágot 2022 végén. Krékits szerint a mű „nemzetközi szinten is páratlan vállalkozás”, ugyanis „hasonló összefoglaló mű, amely ilyen mértékben átfogóan célul tűzte volna ki az egzisztenciális pszichológia eddigi irodalmának áttekintését, még nem született. A könyv mind az egzisztencialista filozófia, mind az egzisztencializmus által érintett szépírók, mind az egzisztenciális szemléletű pszichológia és pszichoterápia enciklopédikus szintű összefoglalását megvalósítja.”

Reméljük, hogy számunk írásaival sokoldalúan hozzájárulunk ahhoz, hogy a hazai érdeklődők átfogó képet kaphassanak Otto Rank „pszichoanalízisen innen és túl” elhelyezkedő munkásságáról, és izgalmas szellemi kalandként élük meg majd az életmű egyes részleteivel való megismerkedést.

Kőváry Zoltán